

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора юридичних наук, професора,
провідного наукового співробітника відділу господарсько-правових
досліджень проблем економічної безпеки
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова Національної академії наук України»
Дерев'янка Богдана Володимировича
на дисертаційне дослідження Антонова Артема Сергійовича
на тему:
«Право власності як об'єкт адміністративно-правової охорони»,
подане на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційної роботи.

У сучасних умовах право власності належить до тих фундаментальних правових цінностей, від рівня забезпечення яких безпосередньо залежить стабільність правопорядку, довіра до публічної влади, ефективність економічного обігу та реальність правового статусу людини. Конституційне визнання непорушності права власності саме по собі не гарантує його фактичної захищеності, якщо відповідні приписи не підкріплені дієвими адміністративно-правовими, юрисдикційними, превентивними та відновними механізмами.

Актуальність дисертаційного дослідження А. С. Антонова зумовлена тим, що адміністративно-правова охорона права власності тривалий час розглядалася переважно фрагментарно: або крізь призму адміністративної відповідальності за окремі делікти, або в межах компетенції окремих органів публічної влади, або як допоміжний механізм щодо правового захисту права власності. Натомість сучасні умови функціонування держави вимагають цілісного бачення цього явища, зокрема і як самостійного адміністративно-правового інституту, що поєднує нормативні заборони, профілактику, контроль, виявлення і припинення правопорушень, адміністративно-юрисдикційне провадження, виконання постанов, відновлення порушеного майнового стану, усунення причин та умов, що сприяли правопорушенням.

Особливої ваги обрана тема набуває в умовах воєнного стану. Збройна агресія проти України об'єктивно посилила вразливість майнової сфери: пошкодження і знищення об'єктів, переміщення населення, втрата документів, ускладнення доступу до реєстрів, зміна режимів користування майном, підвищення ризиків ситуативних посягань і труднощі доказування, певне зниження активності страховиків, збільшення кількості справ про банкрутство тощо істотно ускладнюють реалізацію права власності. За таких умов адміністративно-правова охорона права власності має оцінюватися не лише за наявністю норм про відповідальність, а передусім за здатністю держави забезпечити своєчасне, пропорційне, юридично визначене й результативне реагування на відповідні делікти.

Актуальність дисертації також визначається потребою модернізації Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Чинна модель адміністративно-деліктного провадження не повною мірою відповідає сучасним викликам цифровізації доказування, необхідності наскрізного контролю руху справи, посилення мотивованості постанов, забезпечення профілактичного зворотного зв'язку та відновлення порушеного майнового становища потерпілої особи. У цьому контексті дисертація А. С. Антонова має не лише теоретичне, а й безпосереднє прикладне значення для розвитку адміністративного права, адміністративно-деліктного законодавства, діяльності Національної поліції України, спеціалізованих органів виконавчої влади, адміністративних комісій, органів місцевого самоврядування та судів.

Отже, тема дисертаційного дослідження є актуальною, науково обґрунтованою та практично значущою, а її опрацювання відповідає сучасним потребам української юридичної науки і правозастосовної практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційна робота А. С. Антонова вирізняється належним рівнем наукової обґрунтованості, внутрішньої логіки та методологічної послідовності.

Автор коректно за класичними правилами визначив об'єкт, предмет, сформулював мету і поставив завдання дослідження, що дозволило вибудувати цілісну концепцію права власності як об'єкта адміністративно-правової охорони.

Методологічна основа дисертації відповідає предмету дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема діалектичний, системно-структурний, формально-юридичний, порівняльно-правовий, функціональний, логіко-семантичний, метод класифікації та узагальнення правозастосовної практики. Їх поєднання дало змогу автору не лише описати чинне правове регулювання, а й виявити його системні проблеми, внутрішні суперечності та практичні дефекти.

Правову основу дисертації становить значний масив нормативно-правових актів: Конституція України, КУпАП, Цивільний кодекс України, Кримінальний кодекс України, спеціальні закони і підзаконні акти у сферах державної реєстрації речових прав, інтелектуальної власності, природних ресурсів, діяльності Національної поліції України, здійснення виконавчого провадження, місцевого самоврядування, організації діяльності центральних органів виконавчої влади. Окрему увагу дисертант приділяє актам МВС України, які регламентують оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, реагування на заяви і повідомлення, діяльність дільничних офіцерів поліції, поліції охорони, застосування технічних засобів фото- і відеофіксації.

Позитивно слід оцінити використання у роботі практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Автор аргументовано залучає положення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, а також підходи ЄСПЛ щодо законності, юридичної визначеності, пропорційності втручання у право власності, справедливого балансу, мотивованості рішень та застосування гарантій статті 6 Конвенції до адміністративно-деліктних проваджень, які за своєю природою можуть мати «кримінальний» характер. Це посилює європейський вимір дослідження та дозволяє оцінювати адміністративно-правову охорону права власності не лише з позицій внутрішнього законодавства, а й у площині міжнародних стандартів прав людини.

Теоретична база дослідження є достатньо репрезентативною. Дисертант опрацював праці вітчизняних учених у сфері адміністративного права, адміністративної відповідальності, адміністративної юрисдикції, права власності, адміністративно-правової охорони та захисту майнових прав. Автор демонструє здатність до критичного аналізу доктринальних підходів і формулює власні узагальнення щодо співвідношення категорій «власність», «право власності», «майно», «охорона» і «захист».

Висновки дисертації є логічно пов'язаними зі змістом розділів і відповідають поставленим завданням. Рекомендації автора мають не декларативний, а конкретний нормативно-прикладний характер, що особливо проявляється у запропонованому пакеті змін до КУпАП та підзаконних актів.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у комплексному теоретико-прикладному дослідженні права власності як об'єкта адміністративно-правової охорони, у межах якого автор обґрунтовує самостійне значення відповідного адміністративно-правового інституту, розкриває його суб'єктний, деліктний, юрисдикційний, процесуальний, профілактичний і відновний виміри.

Позитивної оцінки заслуговує авторське розмежування понять «власність», «право власності» і «майно». Дисертант слушно виходить з того, що власність є ширшою соціально-правовою категорією, право власності – юридично оформленим і гарантованим правомочним станом суб'єкта щодо майна, а майно – об'єктом, стосовно якого реалізуються правомочності володіння, користування і розпорядження. Такий підхід дозволяє уникнути спрощеного ототожнення адміністративно-правової охорони права власності з охороною речі як фізичного об'єкта або з охороною лише приватноправового титулу.

Науково значущим є положення про те, що адміністративно-правова охорона права власності має ширший зміст, ніж захист права власності. Автор переконливо доводить, що вона охоплює не лише реагування на вже вчинене порушення, а й нормативне встановлення заборон, адміністративний контроль,

превентивну діяльність, припинення правопорушень, юрисдикційне провадження, виконання постанов, відновлення порушеного майнового становища та усунення причин і умов адміністративних деліктів.

Важливою новелою дисертації є функціонально-диференційована модель суб'єктів адміністративно-правової охорони права власності. Автор пропонує розглядати відповідних суб'єктів не як механічний перелік органів, а як систему, що включає суб'єктів нормативно-організаційного забезпечення, суб'єктів безпосереднього охоронного впливу та юрисдикційних суб'єктів. У цій моделі Національна поліція України обґрунтовано визначається як системоутворювальна первинна ланка виявлення, припинення та документування адміністративних правопорушень у сфері охорони права власності.

Заслугує на підтримку класифікація адміністративних правопорушень у сфері охорони права власності у межах трьох основних груп: посягання на державну власність та на природні ресурси; посягання на право приватної та іншої недержавної власності; посягання на нематеріальні об'єкти майнових прав, зокрема інтелектуальну власність, геопросторові дані та метадані. Такий підхід дозволяє краще відобразити складність об'єкта адміністративно-деліктної охорони і показати, що право власності в адміністративному праві охороняється не лише через класичні майнові склади, а й через норми, пов'язані з природними ресурсами, інформацією, цифровими даними, інтелектуальною власністю та спеціальними публічно-правовими режимами.

Вагомим результатом є обґрунтування чотиристадійної моделі провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері охорони права власності: порушення справи, розгляд справи, перегляд постанови, виконання постанови. Автор переконливо показує, що саме початкова стадія та стадія розгляду справи є найбільш уразливими, оскільки на них формується доказова база, забезпечуються процесуальні гарантії, здійснюється кваліфікація діяння та мотивується рішення.

Окрему наукову цінність має виявлення системних проблем адміністративно-юрисдикційної діяльності: фрагментарності нормативного регулювання, відомчої варіативності процедур, конкуренції компетенцій, розриву між суб'єктом документування і суб'єктом розгляду справи, методичної недостатності роботи з цифровими доказами, кваліфікаційної невизначеності на межі адміністративної, кримінальної та приватноправової площин, формалізації розгляду справ, слабкої мотивованості постанов, проблем виконання та недостатнього профілактичного зворотного зв'язку.

Вважаємо науково і практично значущими є пропозиції дисертанта щодо модернізації КУпАП. Зокрема, заслуговують на увагу пропозиції щодо запровадження нових статей: статті 40-2 «Відновні заходи у справах про адміністративні правопорушення, що посягають на право власності», статті 246-1 «Єдина електронна картка провадження у справі про адміністративне правопорушення», статті 251-1 «Електронні (цифрові) докази», статті 282-1 «Особливості внесення та розгляду подання про усунення причин та умов адміністративних правопорушень у сфері охорони права власності». Ці пропозиції утворюють не набір ізольованих змін, а логічно пов'язану модель оновлення адміністративно-деліктного провадження у майновій сфері.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Дисертаційне дослідження має логічну, послідовну і завершену структуру. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Така структура відповідає меті дослідження і забезпечує поступовий перехід від теоретико-методологічного осмислення права власності як об'єкта адміністративно-правової охорони до аналізу юрисдикційного механізму та формулювання конкретних пропозицій щодо його вдосконалення. Структурні елементи дисертації містять обов'язкові складові. Загальні висновки з дисертації є змістовними, структурованими та відповідають поставленим завданням. Вони

узагальнюють основні результати роботи і містять положення як теоретичного, так і прикладного характеру.

Зауваження щодо дисертаційної роботи.

Попри загалом позитивну оцінку дисертаційного дослідження А. С. Антонова, необхідно звернути увагу на окремі положення, висновки і пропозиції, які можуть стати предметом наукової дискусії або можуть бути роз'янені автором під час публічного захисту:

1. У дисертації право власності розглядається не лише як приватноправова категорія, а також як самостійний об'єкт адміністративно-правової охорони. Водночас у роботі послідовно розмежовуються поняття «власність», «право власності» та «майно». У зв'язку з цим доцільно уточнити: яке з цих понять, на думку автора, має бути базовим для побудови адміністративно-правового механізму охорони – «право власності» як юридична конструкція чи «майно» як безпосередній об'єкт посягання?

2. У роботі обґрунтовано, що адміністративно-правова охорона права власності має інституційний, матеріально-деліктний, процесуальний, профілактичний і відновний виміри. Водночас така комплексність може створювати ризик надмірного розширення предмета дослідження. У зв'язку з цим хотілося б уточнити: який із зазначених елементів автор вважає системоутворюючим для адміністративно-правової охорони права власності? І в якій мірі наведені виміри співвідносяться між собою?

3. У дисертації запропоновано функціональний підхід до класифікації суб'єктів адміністративно-правової охорони права власності та використано конструкцію кооперативно-інституційної моделі. Такий підхід дозволяє показати багатосуб'єктний характер охорони права власності. Водночас постає питання стосовно принципової відмінності кооперативно-інституційної моделі від звичайного переліку суб'єктів адміністративно-правової охорони ат визначення унікальних елементів та особливостей першої.

4. Автор визначає Національну поліцію України як системоутворюючий суб'єкт первинного виявлення, припинення та документування адміністративних правопорушень, що посягають на право власності. Разом з тим значна частина відповідних справ розглядається судами або спеціалізованими органами. Можна назвати навіть відносно недавно утворені правоохоронні органи нового типу, як-то НАЗК, ДБР, НАБУ. Не слід забувати органи прокуратури та СБУ. Тому в умовах конкуренції компетенцій мабуть слід рухатися в інший бік – у бік поступової передачі повноважень із захисту права власності до державних органів зі спеціальною компетенцією.

5. Автор розглядає адміністративні правопорушення у сфері охорони права власності як охоронні адміністративно-деліктні правовідносини. При цьому Глава 6 КУпАП визначається як ядро відповідного деліктного масиву, але не як його вичерпний обсяг. А тому виникають питання стосовно віднесення до сфери охорони права власності адміністративних порушень, що «перебувають за межами» аналізованої Глави 6 КУпАП.

Наведені зауваження мають рекомендаційний або уточнюючий характер, а тому не знижують у цілому загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, як і не ставлять під сумнів її наукову новизну та обґрунтованість основних висновків і пропозицій автора.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Основні положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження належним чином відображені в наукових публікаціях автора. За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, серед яких наукові статті у фахових виданнях України та тези доповідей на науково-практичних конференціях.

У публікаціях висвітлено ключові напрями дисертаційного дослідження: співвідношення права власності та власності як правових категорій, інститут охорони права власності в адміністративному праві, адміністративно-процесуальну діяльність державних органів у справах про адміністративні

правопорушення у сфері охорони права власності, об'єкт, об'єктивну сторону і суб'єктивні ознаки адміністративних деліктів, що посягають на право власності, справедливість адміністративно-правової охорони власності, аксіологічний і функціональний виміри права власності як адміністративно-правової цінності.

Публікації автора свідчать про послідовну апробацію результатів дослідження, а їх зміст узгоджується зі структурою дисертації. Це дає підстави вважати, що основні наукові положення дисертації у достатній мірі оприлюднені у наукових працях.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Дисертаційна робота Артема Сергійовича Антонова є самостійним науковим дослідженням. Використані в роботі положення наукових праць, нормативно-правових актів, матеріалів судової практики, статистичних та аналітичних джерел супроводжуються відповідними посиланнями. За результатами ознайомлення з текстом дисертації підстав для висновку про порушення академічної доброчесності не встановлено.

Робота характеризується належним рівнем оригінальності авторських узагальнень, висновків і пропозицій. Найбільш самостійний характер мають положення щодо функціонально-диференційованої моделі суб'єктів адміністративно-правової охорони права власності, двоконтурної профілактики, єдиної електронної картки провадження, електронних доказів, відновних заходів і спеціалізованого профілактичного подання у майнових справах.

Загальний висновок.

Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційна робота «Право власності як об'єкт адміністративно-правової охорони» містить наукову новизну, отриману внаслідок систематизації теоретичних результатів проведених здобувачем досліджень. Ці результати є науково обґрунтованими та релевантними темі дисертації. Автор у цілому виконав поставлене наукове завдання та на достатньому рівні оволодів методологією наукової діяльності.

Офіційний опонент:

Б. В. Деревянко

« 12 » июня 2026 г.

